

NEARTIKULOVANÉ ZLOŽKY SÉMANTICKÉHO OBSAHU A SYNTAKTICKÁ ELIPSA

MARIÁN ZOUHAR, Filozofický ústav SAV, Bratislava

ZOUHAR, M.: Unarticulated Constituents of Semantic Content and Syntactic Ellipsis
FILOZOFIA 66, 2011, No 8, p. 725

The paper addresses the problem which consists in that the semantic content of an utterance is often much richer than the content fixed by the semantic conventions and compositionality. The semantic content of an utterance is, therefore, supposed to involve so-called unarticulated constituents, over and above those articulated at the linguistic level. It is often claimed that this problem undermines traditional conceptions of semantics. The paper shows that every unarticulated constituent has to be determined at the syntactic level. Consequently, there are no unarticulated constituents *tout courts*. This claim is resulting from a careful specification of the notions used to show that there are unarticulated constituents (the notion of sentence, the notion of expression, the notion of using as opposed to that of saying, etc.). Given these specifications, it is possible to develop a theory of syntactic ellipsis as a viable solution to the above mentioned problem.

Keywords: Literal meaning – Expression vs. semi-expression – Syntactic ellipsis – F. Recanati – Unarticulated constituents

1. Úvod. Nech *doslovným sémantickým obsahom* (významom) vety (výroku či vety iného druhu) je obsah, ktorý veta má na základe sémantických konvencií pre jednotlivé jednoduché podvýrazy a spôsobu zloženia týchto jednoduchých výrazov do vety. Podľa populárneho názoru, ktorý v súčasnej filozofii jazyka získava čoraz viac prívržencov, doslovný sémantický obsah nie je spravidla totožný so sémantickým obsahom, ktorý používateľ vety komunikuje výpoveďou uskutočnenou použitím tejto vety. Pri interpretácii hovorcovej výpovede musí adresát zvyčajne modifikovať (doplniť či inak upraviť) doslovný význam vety, aby úspešne identifikoval to, čo hovorca komunikoval.¹

¹ Treba poznamenať, že v tejto expozícii ani na ďalších stranách state mi nejde o griceovské konverzačné implikatury (pozri [5]). Tvrdením, že doslovný obsah vety nebýva spravidla totožný s komunikovaným obsahom, nechcem povedať, že pri komunikácii často máme v úmysle adresátovi niečo naznačiť použitím vety, ktorá vyjadruje niečo iné. Napríklad vyslovením vety „Je tu zima“ v určitej situácii chceme adresátovi naznačiť, aby zatvoril okno, hoci veta znamená, že na určitom mieste, na ktorom sa nachádza hovorca, je zima. To, čo takto naznačujeme, je konverzačná implikatura našej výpovede uskutočnenej použitím vety „Je tu zima“. Adresát uchopí význam, ktorý vyjadruje hovorcovu výpoveď, posúdi jeho relevantnosť vzhľadom na danú rečovú situáciu a ak zistí, že hovorca mal dobrý dôvod komunikovať niečo iné, než je doslovný význam jeho výpovede, tak tento implikovaný význam odvodí z toho, čo výpoveď vyjadruje, a z ďalších relevantných faktorov. V tejto stati mi však ide o niečo iné. Ide mi

Táto skutočnosť sa týka mnohých viet, napríklad:

- (1) Prší.
- (2) Peter a Lucia sa zobrali a mali deti.
- (3) Nezmrieš.
- (4) Všetci prišli na Petrov večierok.

Pre každú z týchto viet si vieme predstaviť situáciu, v ktorej ju hovorca použije na úspešnú komunikáciu, ale to, čo jej použitím bude komunikovať, nie je totožné s doslovným významom danej vety. Filozofi jazyka veľmi radi vymýšľajú situácie tohto druhu, preto uvediem zopár typických príkladov.

Výpoveďou, ktorú hovorca uskutoční použitím vety (1), môže komunikovať obsah, podľa ktorého prší *na mieste, kde sa hovorca nachádza* (a v čase uskutočnenia výpovede).² Kurzívou zvýraznený dodatok nie je súčasťou doslovného významu vety. Možno dokonca pochybovať o tom, či vôbec existuje také použitie vety (1), pri ktorom by hovorca komunikoval doslovný význam. Skôr sa zdá, že pri akomkoľvek použití vety (1) treba doslovný význam nejakým spôsobom doplniť.³ Obsah výpovede, ktorú hovorca uskutoční použitím vety (1), sa dopĺňa na základe toho, čo mieni touto výpoveďou komunikovať.

Výpoveďou, ktorú hovorca uskutoční použitím vety (2), môže v štandardnom prípade komunikovať obsah, podľa ktorého sa Peter a Lucia zobrali a *potom* mali *spolu* deti (pričom obidve udalosti sa stali v čase, ktorý predchádza čas výpovede).⁴ Obsah hovorcovej výpovede teda zahŕňa navyše časovú následnosť dvoch udalostí a fakt, že deti boli ich spoločné. To nie je súčasťou doslovného významu vety (2). V tomto prípade si však vieme vymyslieť aj situácie, v ktorých hovorca komunikuje obsah, že Peter a Lucia sa zobra-

o jav, keď hovorca svojou výpoveďou nemieni niečo len implikovať, ale chce vyjadriť bohatší či inak modifikovaný obsah. V tomto zmysle adresát nepostupuje tak, že najprv uchopí doslovný obsah a keď si uvedomí, že nie je v danej situácii relevantný, tak z neho odvodí niečo iné, ale má priamo uchopit' už doplnený či inak modifikovaný obsah, a to napriek tomu, že v tom, čo hovorca vysloví, sa toto doplnenie či modifikácia nereprezentuje žiadnou jazykovou zložkou. Príklady, ktoré nižšie uvádzam v hlavnom texte, lepšie naznačia, o aký jav mi ide.

² Môžeme to porovnať s konverzačnou implikatúrou. Vyslovením vety (1) hovorca tvrdí, že prší na mieste, kde sa nachádza – to je obohatený význam, ktorý hovorcova výpoveď vyjadruje. Zároveň tým však môže implikovať napríklad to, aby si adresát zobral dáždnik – to je implikatúra, ktorú adresát môže odvodiť vtedy, ak vyjadrený význam nie je v danej situácii z nejakého dôvodu postačujúci či relevantný.

³ Takýto názor prezentoval napríklad J. Perry (pozri [7]). S tým však nesúhlasí F. Recanati (pozri [8], 317; [9]), podľa ktorého existuje možnosť, že použitím vety (1) hovorca vyjadrí vo vhodnej situácii len doslovný význam.

⁴ Príklad tohto druhu uvádza P. F. Strawson v knihe ([13], 80). Podobné príklady možno nájsť aj u Gricea (pozri [5]). Podľa Gricea výraz „a“ je len klasickou výrokovou konjunkciou a časové čítanie tejto spojky sa objavuje len na úrovni implikatúr. Osobne sa však domnievam, že „a“ zastupuje v slovenčine viacero spojok, pričom jednu z nich dokážeme vyjadriť aj spojením „a potom“ (kde „a“ môže byť výroková konjunkcia); (pozri [15], 91 – 92); pozri aj ([2], 60 – 61). To by v konečnom dôsledku znamenalo, že v jazyku nemáme len jeden výraz „a“, ale je ich niekoľko.

li a mali deti, pričom sa nestanoví časová postupnosť medzi jednotlivými udalosťami, takže táto výpoveď by pravdivo opísala aj udalosť, v ktorej Peter a Lucia najprv mali deti, a až potom sa zobrali, a takisto sa nestanoví, že ide o ich spoločné deti, takže ich mohli mať s inými partnermi. To, či význam výpovede bude totožný s doslovným významom vety (2), alebo s ním nebude totožný, v konečnom dôsledku závisí od toho, čo ňou hovorca mieni komunikovať.

Doslovný obsah vety (3) znie: že adresát je nesmrteľný. Podľa príkladu, ktorý formuloval K. Bach (pozri [1]), môže hovorca výpoveďou, ktorú uskutoční použitím vety (3), komunikovať obsah, že adresát nezomrie v blízkej budúcnosti, resp. to, že jeho smrť nebude spôsobená určitými faktormi z prítomnej situácie. V Bachovom príklade sa dieťa poraní a matka ho upokojuje použitím vety (3). Netvrdí tým, že jej dieťa je nesmrteľné, ale iba to, že poranenie nie je také vážne, aby bolo smrteľné. Podľa doslovného významu vety (3) by však nemal existovať taký časový okamih v budúcnosti, v ktorom by adresát zomrel. To znamená, že doslovný význam vety (3) je irelevantný pri matkinej výpovedi, a teda nie je totožný so sémantickým obsahom jej výpovede.

Výpoveďou, ktorú hovorca uskutoční použitím vety (4), môže komunikovať obsah, že na Petrov večierok prišli všetci z určitej vymedzenej skupiny ľudí. Doslovný význam vety však tvrdí, že na Petrov večierok prišli všetci ľudia bez výnimky (t. j. vyše 6 miliárd ľudí). A aj keď si vieme predstaviť situáciu, v ktorej by niekto túto informáciu mal v úmysle komunikovať, vieme si predstaviť aj situáciu, v ktorej chce niečo povedať o menšej skupine ľudí. Preto doslovný obsah vety (4) nemusí byť totožný s obsahom výpovede, ktorú niekto uskutoční použitím tejto vety.

Všetky príklady ukazujú, že medzi doslovným sémantickým obsahom vety a komunikovaným obsahom výpovede uskutočnenej použitím tejto vety môže byť v mnohých prípadoch priepastný rozdiel. Naše výpovede sú v tomto zmysle eliptické. Komunikovaný obsah býva v porovnaní s doslovným obsahom modifikovaný zložkami rozličného druhu. Javy, ktoré ilustrujú uvedené príklady, nie sú zriedkavé, skôr naopak, ide o veľmi rozšírené javy, bez ktorých si azda ani nevieme predstaviť efektívne fungovanie jazykovej komunikácie. Takisto je podľa mňa zrejmé, že dôvodom, prečo používame eliptické vyjadrenia, je to, že každá komunikácia medzi hovorcom a adresátom sa uskutočňuje v nejakej situácii, na ktorej sa hovorca s adresátom dokážu zhodnúť. Do tejto situácie možno zahrnúť rôzne kontextové parametre, ako sú napríklad čas a miesto komunikácie, spoločné predpoklady a poznatky, ktoré zdieľa hovorca s adresátom, rôzne ďalšie samozrejmosti, ktoré sa v ich jazykovej komunite považujú za evidentné, a mnohé ďalšie nevyjadrené aspekty. Fakt, že informácie určitého druhu môže adresát získať práve z takýchto aspektov komunikačnej situácie, umožňuje hovorcovi vyjadrovať sa úspornejšie, pričom vo svojich výpovediach nemusí explicitne uvádzať všetky tieto faktory. Jednotlivé komunikačné akty sú takto *situované*, a preto môžu byť úsporné.

To, čo som doteraz povedal, sú iba nekontroverzné empirické údaje a neproblematické empirické generalizácie. O týchto skutočnostiach by nemal pochybovať žiadny filozof jazyka, ktorý sa chce zaoberať sémantikou a pragmatikou prirodzeného jazyka. Názo-ry sa však začínajú pozoruhodným spôsobom rozchádzať v hodnotení teoretickej relevan-

tnosti týchto údajov. Ako máme vyhodnotiť závislosť komunikovaného obsahu od príslušnej komunikačnej situácie? Konkrétnejšie, aká je povaha doplnenia neartikulovaných zložiek do komunikovaného obsahu? Ak výpoveďou uskutočnenou použitím vety (2) hovorca komunikuje obsah, že Peter a Lucia sa zobrali a *potom* mali *spolu* deti, pričom obsahové zložky *potom* a *spolu* sú vo vyslovenej vete neartikulované, na základe čoho sa tieto neartikulované zložky stávajú súčasťou komunikovaného obsahu? Na otázky tohto druhu možno nájsť v literatúre rozmanité odpovede, pričom niektoré z nich povahu doplnenia komunikovaného obsahu interpretujú výlučne pomocou pragmatických procesov, kým iné sa ich pokúšajú situovať do syntakticko-sémantických vlastností použitých viet. V tomto zmysle ide o nekompatibilné prístupy.

Budem obhajovať teóriu, podľa ktorej vety, ktoré hovorca používa vo svojich výpovediach, nie sú eliptické v naznačenom zmysle, ale sú vždy kompletne. Pri uskutočňovaní výpovedí musí totiž *používať* kompletne vety; v opačnom prípade nemôže vedieť, čo hovorí. Stáva sa však, že hovorca ich *nevysloví* (či nenapíše) celé, a preto vzniká dojem, že používa eliptické vety. Zavediem preto rozdiel medzi použitím vety a vyslovením vety; takisto bude treba špecifikovať, čo je veta. Domnievam sa totiž, že keď si vyjasníme tieto základné pojmy, problematika neartikulovaných zložiek sa ukáže v trochu inom svetle. Prípravným úvahám budem venovať nasledujúcu časť. Po nej načrtnem teóriu, ktorá rieši prípady neartikulovaných zložiek. Na záver odpoviem na niektoré najrozšírejšie námietky, na ktoré možno v literatúre naraziť.

2. Výrazy a ich používanie

2.1. Predikáty. Začnem pomerne triviálnymi poznámkami o syntaxi jazyka, ktoré však považujem za potrebné na to, aby sa povaha problému dala jasne špecifikovať. Výrazy, ktoré klasifikujeme ako *predikáty*, sa vyznačujú vlastnosťou označovanou *árnosť* (*arita*). Árnosť predstavuje valenciu predikátu. Obrazne povedané, reprezentuje počet prázdnych miest v predikáte.⁵ Ak na všetky prázdne miesta v predikáte doplníme výrazy vhodných druhov, môžeme dostať úplnú vetu, napríklad výrok. Keď budeme prázdne miesta reprezentovať tromi bodkami, z unárneho predikátu „... myslí“ dostaneme vetu napríklad tak, že na jediné prázdne miesto doplníme meno „Sokrates“ – vznikne veta „Sokrates myslí“. Z binárneho predikátu „... obdivuje...“ dostaneme zase vetu napríklad tak, že obidve prázdne miesta zaplníme menami „Sokrates“ a „Platón“ (v tomto poradí) – vznikne veta „Sokrates obdivuje Platóna“. Z ternárneho predikátu „... si sadol medzi... a...“ môžeme zase vetu dostať napríklad tak, že na všetky tri prázdne miesta vložíme mená „Sokrates“, „Platón“, „Aristoteles“ (v tomto poradí) – vznikne veta „Sokrates si sadol medzi Platóna a Aristotela“. Namiesto prázdnych miest by sme si mohli predstaviť premenné, ktorými by sme mohli predikáty obohatiť v jazykoch, ktoré premenné obsahujú.⁶

⁵ Takéto metaforické vyjadrovanie používal zrejme ako prvý v modernej filozofii a logike G. Frege a od neho ho prevzali aj ďalší autori; pozri napríklad [4].

⁶ Vo všeobecnosti sú určité rozdiely medzi prázdnyimi miestami a premennými. Napríklad, výraz „... myslí“, ktorý obsahuje prázdne miesto, je predikátom, no výraz „x myslí“, kde x je premenná, je z lo-

Je zrejme, že prázdne miesta, resp. premenné sú len teoretickým nástrojom, ktorý nám umožňuje spájať jednotlivé slová do viet. Vety si pritom nemôžeme predstavovať len ako zoznamy určitých slov (ktoré sú prípadne gramaticky upravené), ale ide o isté *zjednotené celky*. Zoznam slov je len zoznamom niekoľkých prvkov, no veta – aj keď je zložená z mnohých slov – predstavuje jednu jednotku. Metafora o prázdnych miestach, na ktoré doplníme výrazy, dokáže vysvetliť jednotu vety: Jednotlivé slová tvoria jeden celok práve preto, že sa dá medzi nimi identifikovať predikát a všetky ostatné výrazy zaplňajú prázdne miesta v predikáte. V prípade zoznamu slov by sme síce mohli identifikovať predikát, ale ostatné výrazy by nezaplňali prázdne miesta v ňom. Preto „Sokrates obdivuje Platóna“ je veta, ale „Sokrates“, „... obdivuje...“, „Platóna“ vetou nie je.⁷

Ako som naznačil, prázdne miesta, resp. premenné vieme vo výrazoch identifikovať vtedy, keď ich podrobíme určitej logicko-syntaktickej analýze. V prirodzenom jazyku, napríklad v slovenčine, „nevidíme“ v predikátoch prázdne miesta. Prázdne miesta nie sú súčasťou gramatiky nášho jazyka. Napriek tomu „vidíme“, v akých väzbách sa predikáty vyskytujú, a ich schopnosť vyskytovať sa práve v takýchto väzbách s inými výrazmi zachytávame pomocou toho, že im prisúdime určitý počet prázdnych miest. Zdá sa však, že v slovenčine nemusí byť počet prázdnych miest v predikátoch stabilný. V jazyku totiž máme slová, ktoré raz vytvoria vetu s jedným menom, inokedy zase s dvoma menami, atď. Typickým príkladom je slovo „učiteľ“ (resp. „je učiteľ“): V prípade „Sokrates je učiteľ“ vytvára vetu s jedným vlastným menom, no v prípade „Sokrates je učiteľ Platóna“ vzniká veta doplnením dvoch mien. To znamená, že raz by sme tento výraz mohli reprezentovať ako „... je učiteľ“, inokedy zase ako „... je učiteľ...“.⁸ Z teoretického hľadiska túto skutočnosť môžeme vyhodnotiť tak, že v jazyku máme viacero výrazov, ktoré síce *vyzerajú rovnako* z grafického aj fonetického hľadiska, no ide o *rôzne* výrazy, ktoré sa líšia počtom prázdnych miest. A keďže prázdne miesta vo výrazoch „nevidíme“, „nevidíme“ ani to, že v jazyku máme viacero takýchto výrazov, nie iba jeden. Výraz „je učiteľ“, ktorý sa vyskytuje vo vete „Sokrates je učiteľ“, je jednoducho iný ako výraz „je učiteľ“ z vety „Sokrates je učiteľ Platóna“. Na druhej strane, výraz „je učiteľ“ z viet „Sokrates je učiteľ“ a „Platón je učiteľ“ je ten istý – je to ten istý jednoargumentový predikát „... je učiteľ“.

Zdá sa teda, že namiesto jedného slovenského výrazu „učiteľ“ máme v jazyku viacero takých istých, no rôznych predikátov rôznej árnosti.⁹ Možno si všimnúť, že ak je to tak, potom namiesto jedného výrazu môžeme mať v princípe neobmedzene veľa takých istých (no rôznych) predikátov rôznej árnosti. Zdá sa totiž, že platí nasledujúca empirická generalizácia (aspoň v prípade slovenčiny):

gického hľadiska výrokovou formou. Budem však ignorovať určité rozdiely medzi prázdnyimi miestami a premennými.

⁷ Podrobnejšie o probléme jednoty vety a Fregeho riešení hovorím v knihe ([17], 94 – 95).

⁸ Na túto skutočnosť poukazujú aj učebnice logickej syntaxe; pozri napríklad ([2], 38).

⁹ Slovo „taký istý“ používam v zmysle *podobný v určitých vlastnostiach*, nepoužívam ho ako synonymum výrazu „ten istý“, ktorý sa vzťahuje na numerickú identitu. To znamená, že predmet *a* je taký istý ako predmet *b* vtedy, keď majú spoločné nejaké vlastnosti, no predmet *a* je ten istý ako predmet *b* iba v prípade, že ide o jeden predmet.

Ak z n -árneho predikátu P (kde $n \geq 1$) možno odvodiť $n+1$ -árny predikát P^* pridaním jedného prázdneho miesta, tak z neho možno odvodiť ľubovoľný $n+m$ -árny predikát P^{**} pridaním m počtu prázdnych miest (kde $m \geq 2$).¹⁰

To znamená, že ak je možné, aby sme z unárneho predikátu urobili binárny predikát, tak v princípe je možné urobiť z neho predikát akejkolvek vyššej arnosti. Z unárneho predikátu „... je učiteľ“ sme mohli urobiť binárny predikát „... je učiteľ...“. Rovnako však z neho môžeme vytvoriť ternárny predikát „... je učiteľ... a...“, do ktorého sme pridali ďalšie prázdne miesto, ktoré môžeme pripojiť k predchádzajúcemu prázdnomu miestu pomocou čiarky alebo spojky. Takto môžeme prázdne miesta iterovať v princípe donekonečna. Ako je totiž veta „Sokrates je učiteľ Platóna“ správne utvorenou slovenskou vetou, tak aj veta „Sokrates je učiteľ Platóna a Aristotela“ je správne utvorenou slovenskou vetou. Správne utvorenou vetou bude aj „Sokrates je učiteľ Platóna, Aristotela a Xenofóna“ atď. donekonečna.¹¹

Niektó by možno namietol, že takáto iterácia prázdnych miest je zbytočná, keďže *zdanlivo* ternárny predikát „... je učiteľ... a...“ z vety „Sokrates je učiteľ Platóna a Aristotela“ môžeme pri logickej analýze identifikovať ako binárny predikát, ktorý sa vo vete vyskytuje dvakrát, a túto vetu môžeme považovať za eliptickú formuláciu vety „Sokrates je učiteľ Platóna a je učiteľ Aristotela“. V tomto prípade to síce urobiť môžeme, ale v iných prípadoch by tento krok nebol korektný. Vezmime si predikát „... tlačí...“, ktorý sa vyskytuje napríklad vo vete „Sokrates tlačí auto“. Vieme z neho pridaním prázdneho miesta vytvoriť ternárny predikát „... a... tlačia...“. Tento predikát sa vyskytuje napríklad vo vete „Sokrates a Platón tlačia auto“. Tento ternárny predikát však nemôžeme nahradiť dvoma binárnymi predikátmi, keďže vety „Sokrates a Platón tlačia auto“ a „Sokrates tlačí auto a Platón tlačí auto“ nie sú ekvivalentné.¹² Prvá veta totiž implikuje, že obaja tlačia *to isté* auto a že túto činnosť vykonávajú *spolu a súčasne*, kým druhá veta nemá žiadne takéto implikácie. Bola by totiž pravdivá aj v situácii, v ktorej Sokrates tlačí jedno auto a Platón (nezávisle od Sokrata a možno aj v inom čase) tlačí iné auto. Analogicky to je v prípade vety „Sokrates a Platón tlačia auto a bicykel“. Tu máme predikát so štyrmi prázdnyimi miestami „... a... tlačia... a...“ a bolo by chybou nahrádzať ho niekoľkými binárnymi predikátmi „... tlačí...“. A v podstate by sme ani nevedeli, ako toto nahradenie

¹⁰ Z praktických dôvodov dokážeme pracovať len s predikátmi s pomerne malou arnosťou. To, na čo princíp poukazuje, sa týka teoretickej možnosti neobmedzene zvyšovať arnosť predikátu, nie praktickej stránky veci. Takisto treba poznamenať, že prázdne miesta, ktoré sa takto do predikátu zavádzajú, majú stanovené, aké druhy výrazov možno do nich vkladať.

¹¹ Namiesto vlastných mien môžeme na prázdne miesta dopĺňať aj výrazy iných druhov, napríklad všeobecné podstatné mená či zložené výrazy pozostávajúce z determinátorov, adjektív, podstatných mien a podobne. Tieto možnosti sú stanovené a obmedzené gramatikou jazyka, ktorá špecifikuje, čo možno považovať za správne utvorené výrazy jazyka.

¹² Presnejšie povedané, veta „Sokrates a Platón tlačia auto“ je v skutočnosti dvojznačná. V jednom zmysle sú táto veta a veta „Sokrates tlačí auto a Platón tlačí auto“ skutočne ekvivalentné, ale v inom zmysle ekvivalentné nie sú. V prvom zmysle je totiž dôraz na tom, že obidvaja vykonávajú rovnakú činnosť – niečo tlačia. V hlavnom texte mi však ide o druhý zmysel, ktorý tam aj bližšie charakterizujem.

urobiť. Mali by sme z tejto vety vytvoriť vetu „Sokrates tlačí auto a Platón tlačí bicykel“? Alebo vetu „Sokrates tlačí bicykel a Platón tlačí auto“? Kvaternárny predikát „... a... tlačia... a...“ sa nedá redukovať ani na ternárne predikáty, keďže uvedená veta a napríklad veta „Sokrates tlačí auto a bicykel a Platón tlačí auto a bicykel“ nie sú ekvivalentné. Jednoducho povedané, predikát „... a... tlačia... a...“ je neredukovateľne kvaternárny. Analogicky predikát „... a... tlačia...“ je zase neredukovateľne ternárny.¹³ Ak sme ochotní uznať, že iterácia prázdnych miest vytvára v týchto prípadoch ďalšie a ďalšie predikáty vyššej árnosti, tak nemáme dôvod odmietnuť analogický postup v prípade výrazu „je učiteľ“.

Tento krátky exkurz do logickej syntaxe jazyka teda môžeme uzavrieť konštatovaním, že v jazyku máme viacero rôznych predikátov, ktoré nie sú rozlíšiteľné ani z grafického, ani z fonetického hľadiska. Napriek tomu ide o rôzne predikáty.

2.2. Výrazy verzus semivýrazy. Ďalšie predbežné úvahy, ktoré musím prezentovať ešte pred riešením nastoleného problému, sa týkajú Cmorejovho rozlíšenia výrazov a semivýrazov. Podľa Cmoreja treba odlišiť *jazykový výraz*, ktorý je vždy zmysluplný, t. j. pozostáva z významu a jeho nositeľa, od *semivýrazu*, ktorý je útvarom bez významu (pozri [3], 49). Semivýraz je grafickým alebo fonetickým útvarom (prípadne vzorom pre grafické a fonetické útvary), teda určitou postupnosťou písmen, kým výraz pozostáva z takéhoto útvaru a jeho významu. Cmorej navrhuje, aby sme výraz explikovali (či modelovali) ako usporiadanú dvojicu $\langle s, v \rangle$, kde s je semivýraz a v význam (pozri [3], 51). V tomto zmysle platí, že ak výraz modelovaný ako $\langle s, v_1 \rangle$ má byť totožný s výrazom modelovaným ako $\langle s, v_2 \rangle$, tak $v_1 = v_2$. Preto jazykové výrazy v striktnom zmysle nemôžu byť homonymami, lebo ak rovnako vyzerajúce výrazy majú priradené rôzne významy, ide o numericky rôzne výrazy. V slovenčine nemáme výraz „koruna“, ktorý má priradené rôzne významy, ale niekoľko rôznych výrazov „koruna₁“, „koruna₂“ atď., ktoré sa zhodujú svojimi semivýrazmi, ale líšia sa významami.¹⁴

Je zrejmé, že výraz „je učiteľ“, ktorého význam v slovenčine môžeme kvôli jednoduchosťi stotožniť s vlastnosťou *byť učiteľ*, nie je totožný s výrazom „je učiteľ“, ktorého význam zase môžeme stotožniť s binárnym vzťahom *byť učiteľom niekoho*.¹⁵ Majú rôzne významy a to stačí na to, aby sme ich považovali za rôzne výrazy. Majú však tieto dva výrazy aj totožný semivýraz? Na túto otázku možno dať ako kladnú, tak aj zápornú odpo-

¹³ Situáciu komplikuje aj to, že jednotlivé predikáty, ktoré zodpovedajú výrazu „tlačiť“, sa nelíšia len počtom prázdnych miest, ale aj ich rozmiestnením. Napríklad kvaternárny predikát „... a... tlačia... a...“ nie je totožný s kvaternárnym predikátom „... a... a... tlačia...“.

¹⁴ Namiesto dlhšieho slovného spojenia „jazykový výraz“ budem často používať skrátený termín „výraz“, no budem ním mať v celej stati na mysli *jazykový výraz* (a nie *semivýraz*).

¹⁵ Vlastnosti a vzťahy môžeme chápať ako intenzionálne entity určitého druhu, prípadne ako extenzionálne entity, t. j. množiny individuí, resp. usporiadaných n -tíc individuí. Stotožnenie významu výrazu s vlastnosťami, resp. vzťahmi nepovažujem za dobrý krok, keďže existuje množstvo už klasických námietok proti nemu. Urobil som ho iba v záujme zachovania jednoduchosťi výkladu. V každom prípade platí, že ak sa dva výrazy vzťahujú na rôzne vlastnosti, resp. vzťahy, tak *musia* mať aj rôzne významy. Svoje vyjadrenia budem aj naďalej v maximálnej miere zjednodušovať. Vždy sa však dajú preformulovať do koreknejšej, no zložitejšej podoby.

ved'. Ak prázdne miesta, ktoré sa ukážu v logicko-syntaktickej reprezentácii, nebudeme považovať za súčasť semivýrazu, odpoveď môžeme kladne. Ak ich však budeme považovať za súčasť semivýrazu, odpoveď bude záporná. Ak semivýraz máme stotožniť s útvarom, ktorý – v prípade, že je fyzicky realizovaný – vidíme alebo počujeme, tak prázdne miesta v znakoch „... je učiteľ“ a „... je učiteľ...“ nie sú súčasťou príslušných semivýrazov, a teda v oboch prípadoch by sme mali ten istý semivýraz „je učiteľ“. Ak na druhej strane semivýraz máme stotožniť s tým, čo dostaneme, ak budeme abstrahovať od významu, tak prázdne miesta v semivýrazoch by mali zostať, keďže s odstránením významu nie je nevyhnutné odstrániť aj prázdne miesta; v tom prípade „... je učiteľ“ a „... je učiteľ...“ sú rôzne semivýrazy.

Obidva prístupy sú možné a domnievam sa, že Cmorejove úvahy by sa mali patrične doplniť, aby to bolo zrejmé. Nech si však vyberieme ktorúkoľvek možnosť, výsledný obraz bude komplikovanejší. V prvom prípade zo semivýrazu získame výraz nielen tak, že doplníme význam, ale musíme doplniť aj príslušné syntaktické náležitosti. Semivýraz stotožníme len s určitou postupnosťou písmen, ku ktorej treba doplniť syntaktické náležitosti (štruktúru) – získame tak niečo, čo možno reprezentovať usporiadanou dvojicou $\langle s, \check{s} \rangle$, kde s je semivýraz a \check{s} je štruktúra. Túto syntaktickú jednotku treba ďalej obohatiť významom, aby vznikol výraz. V konečnom dôsledku teda výraz možno reprezentovať pomocou usporiadanej dvojice $\langle \langle s, \check{s} \rangle, v \rangle$, kde v je význam, pričom semivýrazom je len prvý člen usporiadanej dvojice, ktorá sa nachádza na prvom mieste usporiadanej dvojice $\langle \langle s, \check{s} \rangle, v \rangle$. V druhom prípade to bude trochu inak. Semivýraz je nielen postupnosťou písmen, ale má aj štruktúru, preto semivýraz s možno reprezentovať pomocou usporiadanej dvojice $\langle p, \check{s} \rangle$, kde p je postupnosť písmen a \check{s} je štruktúra. Doplnením významu dostaneme výraz $\langle \langle p, \check{s} \rangle, v \rangle$, kde v je význam, t. j. $\langle s, v \rangle$, kde s je semivýraz $\langle p, \check{s} \rangle$.

Ak sa vyberieme prvou cestou, treba medzi semivýraz a výraz doplniť ešte tretí člen. Nazvime ho *štruktúrovaný semivýraz*,¹⁶ ktorý pozostáva zo semivýrazu ako postupnosti písmen a syntaktickej štruktúry, takže to, čo sme reprezentovali dvojicou $\langle s, \check{s} \rangle$, by bol takýto štruktúrovaný semivýraz. Ak sa vyberieme druhou cestou, zostaneme len pri semivýrazoch a výrazoch, no semivýraz sám by sa mal ďalej dať analyzovať na postupnosť písmen – nazvime ju *protoznak* – a syntaktickú štruktúru. Ako som povedal, je prípustná jedna aj druhá možnosť. V tejto stati som sa rozhodol vybrať prvou cestou a ako semivýraz budem označovať rýdzu postupnosť písmen bez syntaktickej štruktúry. Semivýrazu však v takomto prípade nemožno priradiť význam bezprostredne (a dostať tak výraz), ale

¹⁶ Štruktúrovanosť implikuje zloženosť. To platí aj v tomto prípade, keďže prázdne miesta, ktorými sa predikát doplní, predstavujú osobitné zložky štruktúrovaného semivýrazu. V niektorých prípadoch je však štruktúrovaný semivýraz jednoduchý, keďže je neodlišiteľný od semivýrazu. To platí napríklad v prípade mien ako „Sokrates“. Takéto mená pozostávajú zo semivýrazu a z toho, čo možno nazvať nulovou syntaktickou štruktúrou, čím sa fakticky naznačuje, že sa nemôžu vyskytovať napríklad na pozícii predikátu vo vete (keďže predikáty musia mať prázdne miesta). Aj nulová syntaktická štruktúra teda reprezentuje určité syntakticky relevantné vlastnosti výrazov, akou je napríklad spôsob spájania sa s inými výrazmi do zložených výrazov.

najprv treba špecifikovať, akú bude mať syntaktickú štruktúru. Význam priradíme až štruktúrovanému semivýrazu.

Malo by byť zrejme, že každá veta – ako výraz, nie ako semivýraz – je nielen sémanticky jednoznačná a jasne špecifikovaná, ale určitá je aj zo syntaktického hľadiska. Dôvodom je fakt, že význam zloženého výrazu závisí aj od spôsobu usporiadania jednoduchých výrazov do zloženého výrazu. Veta je syntakticky určitá v tom zmysle, že existuje práve jedna syntaktická štruktúra, ktorú veta má. Syntaktická neurčitost' je v jazyku pomerne rozšírená. Príkladom je reťazec slov

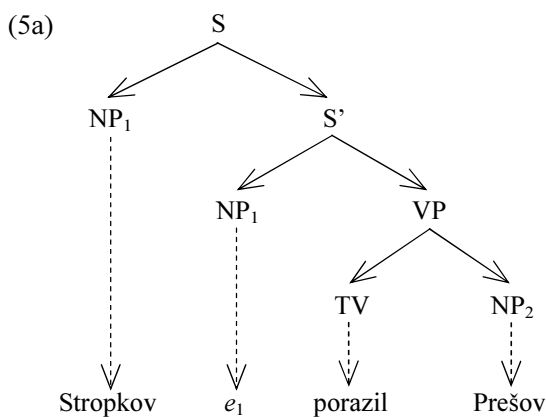
(5) Stropkov porazil Prešov.

Podľa jedného (zrejme najrozšírenejšieho) čítania je podmetom (5) výraz „Stropkov“, ktorý je v tom prípade v nominatíve, a predmetom výraz „Prešov“, ktorý je zase v akuzatíve. Podľa druhého čítania, ktoré slovenská štylistika umožňuje, je to naopak, a teda výraz „Stropkov“ by bol v akuzatíve a výraz „Prešov“ v nominatíve. Táto nejednoznačnosť je daná tým, že „na povrchu“ slovenskej vety nevidíme rozdiely, keďže „Stropkov“ a „Prešov“ majú ten istý tvar v nominatíve aj v akuzatíve. Keby sme zobrali napríklad vetu s výrazmi „Bratislava“ a „Trnava“, gramatika by jasne ukázala, o ktoré čítanie ide, keďže by sme mali:

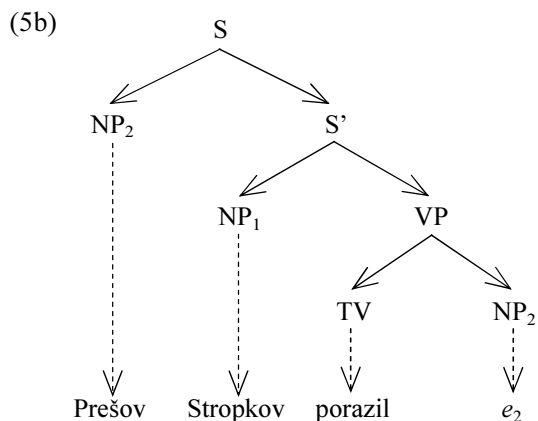
(6) Bratislava porazila Trnavu.

(7) Bratislavu porazila Trnava.

Rozdiel, ktorý okamžite vidíme v prípade (6) a (7), vieme v prípade (5) zachytiť len hlbšou analýzou. Reťazec slov (5) môže mať dve rôzne usporiadania, ktoré sú zrejme zo stromových štruktúr:¹⁷

¹⁷ V tejto stati nebudem vysvetľovať povahu syntaktických stromov a spôsoby ich generovania. Urobil som tak v prvej kapitole knihy [16]. Uvediem len skratky, ktoré sa v nich objavujú: S – veta; NP – menný výraz; VP – slovesný výraz; TV – tranzitívne sloveso; e – stopa. Čitateľ tam nájde aj vysvetlenie pojmu *dosah* výrazu, ktorý tu treba chápať trochu širšie ako napríklad v predikátovej logike.

Z gramatického hľadiska môžeme rozdiel charakterizovať aj tak, že v prípade (5a) je výraz „Prešov“ v dosahu výrazu „Stropkov“, kým v prípade (5b) je to naopak.

Keďže reťazec (5) nemôže predstavovať v dôsledku uvedenej neurčitosti žiadnu vetu, vetu dostaneme až vtedy, keď reťazec (5) doplníme buď štruktúrou (5a), alebo štruktúrou (5b). Preto za reťazcom (5) sa skrývajú dve vety, ktoré môžeme reprezentovať ako dvojicu $\langle(5), (5a)\rangle$, resp. $\langle(5), (5b)\rangle$. Tento výsledok treba zovšeobecniť na všetky vety jazyka: Aj (6) a (7) môžeme považovať za vety len v prípade, že im pripíšeme nejakú syntaktickú štruktúru. Nemala by nás tu myliť skutočnosť, že máme pre ne len po jednej štruktúre. V našej terminológii by sme mohli povedať, že (5) je len semivýraz a $\langle(5), (5a)\rangle$, resp. $\langle(5), (5b)\rangle$ sú príslušné štruktúrované semivýrazy. Podobne (6) a (7) sú semivýrazy, z ktorých vzniknú štruktúrované semivýrazy doplnením syntaktickej štruktúry. Po tomto „syntaktickom zjednodušení“ možno doplniť význam a dostať tak plnohodnotnú vetu ako výraz.¹⁸

2.3. Používanie jazyka a jednoznačnosť. Napokon si vyjasníme, ako chápať používanie jazyka. Považujem za triviálny fakt, že ak hovorca uskutoční nejakú výpoveď s cieľom komunikovať nejaký obsah ostatným účastníkom komunikačnej situácie, musí

¹⁸ J. Stanley a Z. G. Szabó pracujú vo svojej výbernej stati [12] s rozlíšením medzi fonologickým výrazom (phonological expression) a gramatickým výrazom (grammatical expression). Čiastočne sa podobá odlíšeniu štruktúrovaných semivýrazov od výrazov, čiastočne zase odlíšeniu semivýrazov od štruktúrovaných semivýrazov. Píšu: „Fonologický výraz obsahuje určité zvuky v určitom lineárnom usporiadaní, ale pri individualizácii fonologického výrazu samého nezohráva to, čomu presne v slovníku zodpovedajú relevantné segmenty zvukovej postupnosti, ani to, ako presne sa jeho lineárne usporiadanie prekladá do gramatickej štruktúry, žiadnu úlohu. Na druhej strane, gramatický výraz je buď slovníkovou položkou, alebo je utvorený zo slovníkových položiek usporiadaných do určitej syntaktickej štruktúry“ ([12], 227). To znamená, že fonologický výraz nielenže nemá význam, ale nemá ani syntaktickú štruktúru, kým gramatický výraz musí mať aj význam, aj syntaktickú štruktúru. Chýba tu prostredný člen, ktorý som označil ako štruktúrovaný semivýraz. Táto klasifikácia teda neumožňuje uznať kategóriu zložených útvarov, ktoré majú gramatickú štruktúru, ale nemajú význam, a preto je menej prepracovaná.

na to použiť jednoznačne špecifikovanú vetu. To znamená, že vo svojej výpovedi musí syntakticky aj sémanticky realizovať určitú vetu. V opačnom prípade by totiž nemohol ani on sám vedieť, aký obsah mienil komunikovať. V podstate nie je ani mysliteľné, aby hovorca použil nejaké slová na uskutočnenie výpovede, a pritom by nešlo o syntakticky a/alebo sémanticky určitú vetu. Túto skutočnosť považujem za empiricky zjavný elementárny predpoklad, na ktorom stojí komunikácia, nie za niečo, čo by bolo požiadavkou alebo dôsledkom nejakej teórie. Môžeme ho presnejšie formulovať takto:

Ak hovorca h uskutoční výpoveď u použitím vety t v konkrétnej komunikačnej situácii s a mieni sa pomocou u vedome, úprimne a plnohodnotne zapojiť do komunikácie v s , tak h musí vedieť, čo t znamená, keď jej použitím v s uskutoční u .

Skrátka, každý hovorca vie, čo hovorí, a pozná význam svojej výpovede. To považujem za nesporný empirický fakt. Pomocou zavedených teoretických pojmov to možno vyjadriť takto:

Ak hovorca h uskutoční výpoveď u použitím vety t v konkrétnej komunikačnej situácii s a vie, čo t znamená, keď jej použitím v s uskutoční u , tak h vie, že $t = \langle \langle s, \check{s} \rangle, v \rangle$, kde s je semivýraz, \check{s} je syntaktická štruktúra a v je význam.

Pokúsim sa túto skutočnosť ilustrovať na niekoľkých príkladoch. Predstavme si situáciu, v ktorej hovorca uskutoční výpoveď použitím vety so štruktúrovaným semivýrazom

(8) Tento obchod smrdí.

Akú vetu použil? Kvôli jednoduchosti ignorujme indexický výraz „tento“ (resp. „tento obchod“) a predpokladajme, že z kontextu použitia je zrejmé, o čo ide. Aj tak je však zrejmé, že v slovenčine môže štruktúrovaný semivýraz (8) nadobúdať rôzne významy. Slovo „obchod“ sa môže vzťahovať na určité miesto, napríklad na budovu či nejaký priestor v budove, ale môže sa vzťahovať aj na určitý typ transakcie (napríklad výmeny tovaru za tovar, resp. tovaru za peniaze alebo naopak). Slovo „smrdí“ sa môže zase vzťahovať na istú fyzickú vlastnosť v tom zmysle, že vec, ktorá smrdí, sa vyznačuje nepríjemným zápachom, ale môže sa vzťahovať aj na niečo iné – vec, ktorá smrdí, vzbudzuje pochybnosti právneho či morálneho charakteru. Hovorca teda mohol svojou výpoveďou vyjadriť obsah, že určité špecifikované obchodné miesto zapácha, alebo obsah, že určitá obchodná transakcia je pochybná. (Nevylučujem, že sú možné aj ďalšie významy.) Prvý obsah je významom v_1 , druhý zase významom v_2 . Ak teda hovorca vyslovil (8) a podarilo sa mu tak uskutočniť zmysluplnú výpoveď, tak použil buď vetu (8a), alebo vetu (8b):

(8a) $\langle \check{s}_{s(8)}, v_1 \rangle$

(8b) $\langle \check{s}_{s(8)}, v_2 \rangle$,

kde $\check{s}_{s(8)}$ predstavuje štruktúrovaný semivýraz. Keby to tak nebolo, hovorca by nemohol mať jasnú komunikačnú intenciu a ani sám by nevedel, čo hovorí. Keďže však predpokladáme, že jeho príspevok do diskusie bol vedomý a úspešný (v tom zmysle, že sa napojil

na predchádzajúcu časť diskusie a umožnil jej bezproblémové pokračovanie), musel povedať niečo relevantné a konkrétne. Znak (8) teda vyslovil s úmyslom komunikovať jeden z prípustných obsahov, a teda použil jednu z uvedených viet. Na základe tohto príkladu môžeme zovšeobecniť, že v prípade výrazov, ktoré síce zdieľajú (štruktúrovaný) semivýraz, no líšia sa významami (t. j. v prípade sémantickej viacznačnosti), hovorca v úspešnej komunikácii zámerne a vedome používa jeden z týchto významov.

Iný príklad sa bude týkať syntaktickej nejednoznačnosti. Opäť si vezmeme semivýraz (5) („Stropkov zdolal Prešov“). Tento semivýraz môže znamenať rôzne veci v rôznych použitíach, ale sémantická viacznačnosť je v tomto prípade dôsledkom možnosti viacerých syntaktických štruktúr. Jednotlivé slová totiž môžu mať ten istý význam, no podľa toho, akú syntaktickú štruktúru daný znak bude mať, môžeme z týchto jednoduchších významov odvodiť rôzne zložené významy. V jednom prípade sa predpokladá štruktúra (5a), v inom prípade zase štruktúra (5b). Ak znak (5) má jednu štruktúru, tak hovorcová výpoveď bude znamenať niečo iné než v prípade, keď bude mať druhú štruktúru. Keď teda hovorca vysloví (5) a mieni sa svojou výpoveďou úspešne napojiť na prebiehajúcu diskusiu, musí použiť práve jednu z týchto viet. Keby to tak nebolo, hovorca by nemohol mať jasnú komunikačnú intenciu a ani sám by nevedel, čo hovorí. Keďže však bol jeho príspevok do diskusie úspešný, musel povedať niečo konkrétne. Môžeme zovšeobecniť, že v prípade výrazov, ktoré sa líšia svojou syntaktickou štruktúrou, hovorca v úspešnej komunikácii zámerne a vedome používa výraz s jednou takouto syntaktickou štruktúrou.

3. Teória syntaktickej elipsy. Po týchto predbežných poznámkach týkajúcich sa vyjasňovania pojmov môžeme prejsť k riešeniu problému. Ak hovorca je kompetentným znalcom slovenčiny a má úprimný úmysel zaangažovať sa do prebiehajúcej diskusie relevantným príspevkom, tak v prípade, že uskutoční výpoveď použitím nejakej slovenskej vety, musí mu byť jasné, čo jeho výpoveď znamená. Preto má na mysli určitú vetu a vie, ktorú vetu mieni použiť. To je centrálna téza, od ktorej sa odvíja riešenie nášho problému.¹⁹

K tomuto riešeniu sa dostaneme pomocou analógie s príkladom určitého druhu. Pomerne rozšírenou praxou v komunikácii je vyslovovanie nevetných výrazov na komunikáciu úplných rečových aktov.²⁰ Často sa napríklad stáva, že na otázky neodpovedáme celou vetou, ale len jedným či dvoma slovami. Napríklad:

- (9) a. Kde si bol včera večer?
b. V kine.

¹⁹ Na margo tejto tézy by som povedal, že je samozrejماً a vôbec nie je objavná. Keby mi imaginárny oponent adresoval takúto námietku, vrelo by som ju prijal. Problémom v súčasnej kontextualistickej filozofii jazyka je však to, že sa aj takáto triviálnosť (vedome či nevedome) ignoruje. Preto považujem za potrebné na túto tézu poukazovať a obhajovať ju. Ak ju totiž budeme brať vážne, náš problém sa ukáže v inom svetle a aj kontextualistická argumentácia získa iný, menej prijateľný nádych.

²⁰ Tento fenomén je predmetom rozsiahleho teoretického skúmania v lingvistike aj vo filozofii jazyka. Zaujímavý filozofický prístup ponúka koncepcia R. Staintona; pozri napríklad [10].

Výpoveď, ktorú uskutoční respondent vyslovením (9b) v odpovedi na otázku (9a), chápeme tak, že vyjadruje úplný sémantický obsah, ktorý môžeme hodnotiť ako pravdivý alebo ako nepravdivý. Vyjadri teda obsah, ktorý by rovnako dobre mohol vyjadriť vyslovením vety:

(9*) b. Včera večer som bol v kine.

Namiesto toho však vyslovil výraz (9b), ktorý obsahuje podstatný údaj, ktorý je v odpovedi na otázku (9a) relevantný. Zvyšok je zrejmy z komunikačného kontextu. Túto skutočnosť môžeme chápať tak, že adresát otázky síce *použil* kompletnú vetu, ale *nevyslovil* ju celú. Použil vetu, ktorú by vyslovil vtedy, keby mal „odpovedať celou vetou“.

Navrhujem teda, aby sme odlišili *použitie* vety od jej *fyzickej realizácie* (t. j. produktu vyslovenia či napísania).²¹ Vyslovenie nejakého znaku alebo napísanie nejakého znaku sú určité špecifické fyzické činnosti. Ich produkty možno považovať za fonetické, resp. grafické útvary; v každom prípade ide o útvary, ktoré majú svoju zjavnú a určitú fyzickú identitu. Použitie vety však nemusí mať takýto fyzicky zjavný prejav. Viaže sa skôr na hovorcov úmysel komunikovať konkrétny sémantický obsah. Fakt, že hovorca má na mysli konkrétny sémantický obsah, ktorý mieni komunikovať, v podstate znamená to, že použije vetu, ktorá tento sémantický obsah kóduje. Použitie vety by sme mohli chápať aj tak, že hovorca myslí určitú mentálnu reprezentáciu daného sémantického obsahu. Hovoriť o hovorcových mentálnych reprezentáciách však veľmi nechcem, keďže to považujem len za menej jasný spôsob, ako povedať, že hovorca má na mysli konkrétny sémantický obsah (a ten má na mysli vždy, keď vie, čo hovorí).

Termín „použitie vety“ tu nadobúda iný zmysel, ako je bežné. Použitie vety zvyčajne splýva s jej vyslovením, no použitie vety v mojom zmysle nie je verejný akt – verejným aktom je vyslovenie vety. Použitie vety je výlučne subjektívna vec; hovorca akoby pre seba mal na mysli kompletnú vetu. To, že má na mysli vetu, sa indikuje tým, že má na mysli sémantický obsah, ktorý sa dá vyhodnotiť ako pravdivý, resp. nepravdivý (v prípade, že ide o sémantický obsah propozičnej povahy, nie napríklad o sémantický obsah otázky či rozkazu a podobne). Pre takýto sémantický obsah existuje zodpovedajúce jazykové vyjadrenie, t. j. veta. Týmto spôsobom teda hovorca má na mysli určitú vetu a môžeme povedať, že hovorca síce použil túto vetu (ktorá je v relevantnom zmysle kompletná), no to, čo vyslovil, teda verejne prezentoval, je len jej eliptická verzia.

Ako je zjavné, mentálna reprezentácia, resp. konkrétny a kompletný sémantický obsah, ktorý má hovorca na mysli, sa nemusí prejaviť vo vyslovení či napísaní nejakých zvukov, resp. znakov. Dôvodom je to, že na to, aby komunikácia bola úspešná, nemusíme fyzicky realizovať kompletné vety, no vďaka predchádzajúcim častiam diskusie či širšiemu komunikačnému kontextu a rôznym ďalším faktorom situácie je spravidla zjavné, čo mienime povedať, a čo prípadne bolo zamlčané. Hovorca sa v komunikácii správa efektívne – explicitne vyslovuje iba to, čo musí povedať, aby adresát pochopil, aký sémantic-

²¹ Podobné rozlíšenie navrhujú aj J. Stanley a Z. G. Szabó; pozri ([12], 228).

ký obsah mu chce odovzdať. Ak to dosiahne vyslovením nevetného výrazu, tak vysloví nevetný výraz; ak svoj cieľ naplní pomocou krátkej vety, tak vysloví iba krátku vetu, hoci ňou komunikuje niečo oveľa komplexnejšie. Každý hovorcov príspevok do diskusie predstavuje určitý rečový akt. Rečové akty majú podmienky naplnenia: V prípade tvrdení ide o pravdivostné podmienky, v prípade rozkazov o podmienky poslúchnutia, v prípade otázok o podmienky adekvátneho odpovedania atď. Keby sme však napríklad hovorcovu nevetnú odpoveď na otázku stotožnili s výrazom, ktorý hovorca použil, nemohli by sme jeho výpovedi priznať podmienky naplnenia, keďže takéto podmienky možno spojiť len s vetnými útvarmi. Preto je zrejmé, že keď hovorca odpovie vyslovením výrazu (9b) v odpovedi na otázku (9a) a jeho výpoveď má mať podmienky naplnenia (konkrétne pravdivostné podmienky), tak musí použiť nejaký vetný výraz, napríklad (9*b). Preto platí, že to, čo vyslovil, nemožno stotožniť s tým, čo použil. Samozrejme, hovorca vie, akú vetu použil (aj keď ju nevyslovil úplnú), keďže vie, čo mienil povedať.

Na komunikáciu informácií možno v pravom zmysle slova použiť len výraz; ani semivýraz, ani štruktúrovaný semivýraz sa v tomto zmysle použiť nedajú. Presnejšie povedané, semivýraz a štruktúrovaný semivýraz sa dajú použiť na komunikáciu informácií len tak, že sa použije výraz, ktorého semivýrazom, resp. štruktúrovaným semivýrazom sú. Nie je však možné použiť na komunikáciu informácií semivýraz, resp. štruktúrovaný semivýraz bez toho, aby sa nepoužil aj zodpovedajúci výraz. Použitie sa totiž viaže na vyjadrenie nejakého sémantického obsahu. Na druhej strane semivýraz a štruktúrovaný semivýraz možno vysloviť či napísať, a to bez toho, aby sa vyslovil či napísal aj nejaký výraz. Zároveň však platí, že niekedy, keď vyslovíme alebo napíšeme semivýraz, prípadne štruktúrovaný semivýraz, napísali sme, resp. vyslovili sme aj určitý výraz. Keď teda pristupujeme k problému neartikulovaných zložiek, mali by sme pamätať na to, že ak hovorca mieni komunikovať nejaký sémantický obsah, musí na to použiť vhodný výraz. Ak je týmto výrazom veta, musí byť syntakticky aj sémanticky jasne špecifikovaná, a teda v prípade tejto použitej vety nemá zmysel hovoriť o neartikulovaných zložkách. Zdá sa mi, že obhajcovia neartikulovaných zložiek niekedy postupujú vo svojej argumentácii tak, akoby hovorca použil iba semivýraz, prípadne štruktúrovaný semivýraz. To však možno považovať za kategoriálnu chybu.

Túto stratégiu teraz môžeme využiť v typických príkladoch, ktoré sa uvádzajú na podporu myšlienky neartikulovaných zložiek. Vychádzame z predpokladu, že hovorca má úmysel prispieť do komunikácie zrozumiteľne a jednoznačne a že vie, čo má v úmysle komunikovať. Prípady, keď hovorca nevie, čo presne hovorí, si nebudem všimáť, keďže môže byť otázne, aký rečový akt vykonáva a čo je obsahom jeho rečového aktu.

Pozrime sa na niektoré príklady z literatúry. Ak hovorca vysloví znak

(10) Peter vytiahol kľúče a otvoril dvere,

môže komunikovať význam, že Peter vytiahol kľúče a otvoril *nimi* dvere (pre jednoduchosť budem abstrahovať od možnej časovej následnosti týchto udalostí). Ak je to tak, výraz „otvoril“, ktorý sa v použitej vete vyskytuje, nie je binárny, ako sa zdá z toho, čo

hovorca vyslovil, ale ternárny – „... otvoril... ..“, pričom na prvé prázdne miesto patrí označenie toho, *kto* otvára, na druhé miesto označenie toho, *ako* niečo otvára, a na tretie miesto zase označenie toho, *čo* sa otvára. Vo vyslovených (či napísaných) znakoch, t. j. v semivýraze nie je „viditeľné“ druhé prázdne miesto, no to nám nebráni uznať, že hovorca použil vetu (ako výraz), v ktorej je daný predikát ternárny. Ak hovorca mal v úmysle naznačiť svojou výpoveďou aj to, akým spôsobom Peter otvoril dvere, mali by sme pripustiť, že v predikáte sa vyskytuje prázdne miesto rezervované pre označenie spôsobu otvorenia. Veta, ktorú hovorca použil, môže znieť takto:

(10*) Peter vytiahol kľúče a otvoril nimi dvere.

Je zrejmé, že svoju výpoveď hovorca neuskutočnil tak, že vyslovil kompletnú vetu, ale len jej podstatné torzo. (10) nepredstavuje *kompletnú* vetu, keďže sa v nej vyskytuje ternárny predikát „... otvoril“, no nie všetky jeho prázdne miesta sú zaplnené. Skutočnosť, že otvoril dvere pomocou kľúčov, môže byť zrejماً z toho, že najprv opísal akt, podľa ktorého Peter vytiahol kľúče. Často totiž pri spracúvaní informácií postupujeme (vedome či nevedome) tak, že informácie, ktoré sa uvádzajú za sebou, spájame na základe súvislostí, ktoré sú hlbšie než je časová následnosť jednotlivých výpovedí.

To, čo hovorca vysloví pomocou znaku (10), je eliptická skratka namiesto vety (10*). Podľa môjho návrhu elipsa sa netýka použitých výrazov, ale toho, čo sa v nejakej podobe fyzicky realizuje, teda vysloví, resp. napíše. Hovorca použil vetu (10*), ale vyslovil namiesto jej kompletnej podoby len jej časť (10). Z môjho hľadiska je podstatné to, že vyslovením (10) použil konkrétny výraz (nie iba semivýraz), a to *ternárny* predikát „... otvoril... ..“ (keby použil zodpovedajúci binárny predikát, nemohli by sme hovoriť o elipse). Preto treba na základe externých faktorov rekonštruovať zložku, ktorá patrí na prázdne miesto. Doplnenie chýbajúcej zložky je teda potrebné na základe syntaktických faktorov, t. j. na základe toho, že treba zaplniť prázdne miesto vo výraze.²² Preto ide o riešenie problému, ktoré stojí na koncepcii syntaktickej elipsy.

V slovenčine máme aj binárny predikát „... otvoriť...“. Hovorca môže použiť vetu, v ktorej sa vyskytuje práve tento binárny, nie ternárny predikát. Veta s binárnym predikátom je graficky aj foneticky neodlíšiteľná od znaku (10), ale označme ju ako (10**). (10) je totiž elipsou za (10*), teda nejde o kompletnú vetu. (10**) by zase bola veta, ktorá je zo syntaktického hľadiska kompletná, keďže všetky prázdne miesta vo všetkých predikátoch sú zaplnené vhodnými argumentmi. Keď hovorca vysloví vetu (10**), to, čo vysloví, je totožné s tým, čo použije. Keď použije vetu (10**), vyjadrí informáciu o tom, kto otvorí a čo sa otvorí, ale nie o tom, ako sa to otvorí. Keď teda hovorca nemá v úmysle

²² V kontextualistickej literatúre, v ktorej sa hovorí o neartikulovaných zložkách, sa práve táto skutočnosť popiera: Tvrdí sa, že doplnenie chýbajúcich zložiek nie je vynútené syntaxou použitých jazykových prostriedkov. Procesy dopĺňania chýbajúcich zložiek sú tak výlučne pragmatickou záležitosťou. V stati [8] F. Recanati použil na vysvetlenie tohto dopĺňania aparát tzv. variadických funkcií. Variadické funkcie v Recanatiho využití sú však podľa mňa mýtom (ako na to poukazujem v stati [19]).

uviesť aj takúto informáciu, treba uznať, že nepoužil vetu (10*), ale vetu (10**). V tomto prípade sa v hovorcovej výpovedi nenachádzajú neartikulované zložky, no v prvom prípade sa v nej takéto zložky nachádzajú.

Podstatné je to, že o neartikulovaných zložkách možno hovoriť len v prípade fyzicky realizovaných, t. j. vyslovených či napísaných znakov, nie v prípade použitých viet (v zavedenom špeciálnom zmysle slova „použitie“). Ani veta (10*), ani veta (10**) neobsahuje neartikulované zložky, hoci znak (10) ich obsahuje. Zložka je neartikulovaná preto, lebo aj napriek tomu, že sa vyskytuje v použitej vete, hovorca ju nevysloví ani nenapíše. Môže si to dovoliť, lebo kontext použitia potrebnú informáciu dokáže doplniť namiesto neho.

Analogický postup vieme uplatniť aj pri ďalších učebnicových prípadoch. Hovorca môže napríklad vysloviť znak

(11) Peter je pripravený.

Hovorcova výpoveď môže znamenať, že Peter je pripravený *na skúšku*, že Peter je pripravený *na lekársku prehliadku*, že Peter je pripravený *na manželstvo*, atď. Vyslovením (11) hovorca použije niektorú z nepreberného množstva viet, v ktorých sa explicitne uvádza, na čo je Peter pripravený. V kontexte, v ktorom sa hovorí napríklad o skúške z logiky, môže hovorca vyslovením (11) použiť vetu

(11*) Peter je pripravený na skúšku (z logiky),

no nevysloví ju celú, takže niektorá zložka z vety (11*) nebude vo vyslovenom znaku (11) artikulovaná. Znak (11) predstavuje torzo použitej vety (11*). (11) nie je kompletnou vetou, keďže výraz „je pripravený“ musí byť minimálne binárny: „... je pripravený na...“. Zdá sa, že v slovenčine neexistuje unárny predikát „... je pripravený“. Preto v slovenčine ani nemáme kompletnú vetu, ktorá by bola graficky a foneticky neodlíšiteľná od znaku (11).²³ Doplnenie chýbajúcej zložky je teda potrebné na základe syntaktických faktorov, a teda ide o prípad syntaktickej elipsy.

Otázka, akú árnosť môžu mať slovenské predikáty, je v zásade empirická. To, že predikát „je pripravený“ musí byť prinajmenšom binárny, je dané empirickou evidenciou, ktorú môžeme získať z bežnej jazykovej praxe. F. Recanati formuloval v trochu iných súvislostiach *kritérium nepovinnosti (optionality criterion)*, ktoré sa fakticky dá použiť aj pri stanovovaní árnosti predikátov (pozri [8], 323). Môžeme si ho prispôsobiť do nasledujúcej formulácie:

²³ S tým by určite nesúhlasil K. Bach, ktorý o vete „Tippet is ready“ vyhlásil, že ide o kompletnú anglickú vetu (pozri [1]). V tom sa však Bach mylí, keďže predikát zrejme stotožnil s tým, čo sa napíše či vysloví; predikáty však majú svoju logickú formu a patria k nim aj prázdne miesta. Vo výraze „is ready“ sú minimálne dve takéto prázdne miesta, keďže predikátom je „... is ready for...“.

Ak je mysliteľná situácia, v ktorej sa predikát P z jazyka J dá použiť ako n -árny, tak v jazyku J existuje P ako n -árny predikát.

Keby teda bola mysliteľná situácia, v ktorej by sa predikát „je pripravený“ dal použiť (v našom zmysle) ako unárny, t. j. do pravdivostných podmienok takejto vety by nemuseli vstupovať žiadne faktory, pre ktoré by muselo existovať osobitné označenie na nejakom mieste v predikáte, tak v jazyku bude existovať unárny predikát „... je pripravený“. V takom prípade by malo byť mysliteľné to, že niekto má vlastnosť *byť pripravený*, pričom táto vlastnosť by sa nerelativizovala vzhľadom na žiadny ďalší parameter. Ako niekto má vlastnosť *byť človekom* v absolútnom zmysle, teda bez ohľadu na iné parametre, tak by mal mať aj vlastnosť *byť pripravený* v absolútnom zmysle. Lenže niečo také nie je mysliteľné, a preto niekto môže byť pripravený vždy len *na niečo*. Keďže je to tak, v jazyku musíme mať minimálne binárny predikát „... je pripravený na...“. Pomocou tohto kritéria sa dá ukázať, že v jazyku máme binárny predikát „... otvoriť...“, ale aj ternárny predikát „... otvoriť... ..“, prípadne zodpovedajúce predikáty ešte vyššej árnosti.

4. Námitky. Vysvetlenie, ktoré navrhujem v prípade neartikulovaných zložiek, spočíva v tom, že zložky, ktoré nie sú artikulované vo vyslovenom či inak fyzicky realizovanom znaku, musia byť artikulované na úrovni vety, ktorú hovorca použil (v zavedenom špeciálnom zmysle) na uskutočnenie svojej výpovede realizáciou daného znaku. V každom takomto prípade hovorca používa určitú vetu, ktorá je zo syntaktického aj sémantického hľadiska kompletná, len ju celú nevysloví. Táto koncepcia teda spája problematiku neartikulovaných zložiek s problematikou syntaktickej elipsy v tom zmysle, že vetu, ktorú hovorca vysloví neúplne, možno v princípe doplniť zamlčanými zložkami, ktoré by zamlčané neboli, keby hovorca vyslovil vetu úplne. V tomto zmysle nie sú tzv. neartikulované zložky neartikulované v pravom zmysle slova, o akom uvažuje napríklad F. Recanati (pozri [12]). Pre neartikulované zložky v pravom zmysle nemôže existovať na syntaktickej úrovni prázdne miesto, kam by sme ich mali doplniť, ale dopĺňajú sa *ad hoc* (k tejto téme sa vraciam v stati [19]).

Prístup, ktorý ponúkam, nie je príliš populárny. V skutočnosti ho azda takmer všetci významní filozofi jazyka zavrhnú.²⁴ Domnievam sa však, že kritické výhrady stratia svoju opodstatnenosť, ak sa vyjasnia základné pojmy. Aj preto som značnú časť tejto state venoval vysvetleniu pojmov ako výraz, veta, predikát, použitie výrazu atď. Niektoré kritiky napríklad stoja na tom, že termín „výraz“ sa v nich nepoužíva celkom jasným a jednoznačným spôsobom, keďže spravidla sa pod výrazom mieni to, čo v tejto stati označujem termínom „štruktúrovaný semivýraz“, ba dokonca niekedy sa ním mieni len sám semivýraz. To vyvoláva určité konfúzie a zdanie oprávnenosti kritiky. Keď si pojmy vyjasníme, problematika sa ukáže vo svetle priaznivejšom pre teóriu syntaktickej elipsy. Dokonca sa domnievam, že rôzne teórie neartikulovaných zložiek, ktoré pracujú so sémantickou elipsou (napríklad Bachova alebo Stanleyho koncepcia), v konečnom dôsledku

²⁴ Kritiky rôznych druhov možno nájsť napríklad v prácach ([6]; [8]; [11]; [12] atď.).

viac či menej predpokladajú syntaktickú elipsu. Teraz si treba všimnúť hlavné výhrady, ktoré sa uvádzajú proti teórii syntaktickej elipsy.

Možno namietať, že to, čo označujem ako syntaktickú elipsu, nie je v skutočnosti syntaktickou elipsou. Podľa štandardných lingvistických aj filozofických teórií možno za syntaktickú elipsu považovať jav, pri ktorom možno skopírovať vynechaný jazykový materiál z predchádzajúcej časti textu. To je prípad vety

(12) Peter miluje ženy a Pavol tiež.

Existuje dobre špecifikovaný lingvistický postup, ako v druhej časti vety (12) dosadiť namiesto „tiež“ slovné spojenie „miluje ženy“. Ide teda o syntaktickú elipsu, lebo predchádzajúca časť vety (12) poskytuje materiál, ktorý treba dosadiť.

V príkladoch, ktoré chcem považovať za prípad syntaktickej elipsy, však podľa tejto námietky nemáme takúto možnosť, ako identifikovať vynechaný jazykový materiál. Neexistuje lingvistický postup, ktorý by napríklad ukázal, že do znaku (10) treba doplniť výraz „nimi“, keďže žiadna predchádzajúca časť textu niečo také neumožňuje. Domnievam sa však, že táto námietka nie je korektná, lebo syntaktickú elipsu chápe príliš úzko. Lepšie povedané, pojem syntaktickej elipsy, s ktorým pracuje uvedená námietka, nie je totožný s pojmom syntaktickej elipsy používaným v tejto stati. Pod *syntaktickou elipsou* rozumiem jav, pri ktorom existuje syntakticky podmienená požiadavka na doplnenie chýbajúceho výrazu. V prípade, že niekto vysloví znak s binárnym predikátom, no jedno prázdne miesto nie je zaplnené, máme syntakticky podmienenú požiadavku na doplnenie nejakého jazykového materiálu: Keďže ide o binárny predikát s jedným prázdny miestom, treba na skompletizovanie druhej prázdne miesto zaplniť nejakou vhodnou syntaktickou jednotkou, výrazom istého druhu.

Fakt, že v tomto prípade nemáme špecifický lingvistický postup, na identifikáciu vynechanej časti, by nás nemal mýliť. Treba totiž oddeliť fakt, že syntax vyžaduje určité doplnenie, od spôsobu, ako sa požadovaný materiál doplní. Námietka však tieto dve veci v podstate spája. Podľa mňa ich treba odlíšiť a keď tak urobíme, nebude už problémom, ak sa doplnenie vynechaného materiálu nezabezpečí pomocou nejakého syntaktického postupu, ale inak, napríklad pragmaticky, ako je to zrejme v prípadoch, o ktorých som hovoril.

Po tejto všeobecnej principiálnej výhrade možno prejsť k niektorým partikulárnejším problémom. Tvrdí sa, že na základe kontextu, v ktorom hovorca uskutoční svoju výpoveď, sa spravidla nedá jednoznačne určiť, aká syntaktická zložka bola zamlčaná. Preto je teória syntaktickej elipsy nevhodná, keďže musí predpokladať, že vždy sa dá určiť to, čo bolo zamlčané. Predstavme si situáciu, v ktorej Peter je futbalista, ktorý hrá za mužstvo X, a že sa chystá zápas medzi mužstvami X a Y, pričom pôjde o veľmi ťažký zápas. Hovorca vysloví (11). Ak argument sformulujem pomocou terminológie z tejto state, tak bude znieť takto: Na základe komunikačnej situácie nedokážeme s definitívnou platnosťou rozhodnúť, ktorú konkrétnu vetu hovorca vo svojej výpovedi použil, keď vyslovil (11). Do úvahy prichádzajú rôzne vety, napríklad:

- (11a) Peter je pripravený na najťažší zápas svojej kariéry.
(11b) Peter je pripravený na zápas s mužstvom Y.

Vieme síce povedať, že hovorca určite nepoužil vetu

- (11c) Peter je pripravený na manželstvo,

ale to ešte neznamená, že takto vieme vylúčiť všetky možné vety okrem jednej. (11a) a (11b) predstavujú prípustné alternatívy, z ktorých si jednoducho nevieme vybrať.

Tento argument je v literatúre pomerne rozšírený. Fakt, že kontext použitia umožňuje rôzne doplnenia, a teda umožňuje rekonštruovať rôzne vety na základe toho, čo hovorca vyslovil, by nás však nemal rozptyľovať. Podstatou teórie, ktorú zastávam, nie je to, že adresát musí byť schopný určiť *práve jednu* vetu, ktorú hovorca použil, no nevyslovil úplne. Na to, aby komunikácia bola úspešná, nie je potrebné vedieť, čo *presne* účastníci komunikácie hovoria; stačí, ak to vieme približne, teda tak, aby nevzniklo nedorozumenie, ktoré zabráni hladkej výmene názorov. Podstatné pre mňa je to, že hovorca vie, čo tvrdí, teda hovorca musí vedieť, akú vetu používa vo svojej výpovedi. Hovorca – ak vie, čo povedal – musí byť schopný rozhodnúť, či použil vetu (11a), alebo vetu (11b).

Na to možno reagovať inou námietkou objavujúcou sa v literatúre (pozri [14]). Tvrdí sa, že ak hovorca vysloví eliptickú vetu, ani on sám spravidla nemusí byť schopný určiť, ktoré konkrétne doplnenie je relevantné. V našej terminológii to znamená, že ani hovorca sám nemusí vedieť, ktorú vetu použil, keď vyslovil nejaký znak. Napríklad keď hovorca vysloví znak

- (13) Všetky fľaše sú prázdne,

pričom na základe komunikačnej situácie je zrejmé, že nemal v úmysle niečo povedať o všetkých fľašiach vo vesmíre, ale iba o určitej malej množine fliaš napríklad na nejakom večierku, ktorý sa odohráva v určitej miestnosti, nie je potrebné, aby hovorca presne vedel, ktorú konkrétnu vetu použil; mohol použiť vetu (13a), ale rovnako mohol použiť aj vetu (13b):

- (13a) Všetky fľaše na tomto večierku sú prázdne,
(13b) Všetky fľaše v tejto miestnosti sú prázdne.

Ak je to tak, potom teória syntaktickej elipsy nie je empiricky udržateľná.

S touto námietkou nemôžem súhlasiť, ako by to malo byť zrejmé aj z toho, čo som doteraz povedal. Tvrdím, že ak hovorca použije vetu (13a), hoci ju vysloví neúplne, musí vedieť, že použil vetu (13a); v opačnom prípade jednoducho nemohol použiť túto vetu, ale musel použiť nejakú inú. Ak vysloví znak (13), pričom tým nepoužije vetu, ktorú by vedel v prípade potreby nejakým spôsobom doplniť, tak jednoducho použije vetu, ktorá je graficky a foneticky neodlíšiteľná od znaku (13). Samozrejme, použije ju v určitom kontexte, pri-

čom kontext použitia dokáže určiť, o ktorej množine fliaš sa hovorí.²⁵ To je umožnené tým, že znak „fľaša“ môže zastupovať ako unárny predikát „... je fľaša“, tak aj binárny predikát „... je fľaša...“, kde na druhé miesto možno doplniť označenie napríklad miesta výskytu („... je fľaša v chladničke“) alebo látky obsiahnutej vo fľaši („...je fľaša piva“) atď. V prípade, že hovorca použije vetu podobnú znaku (13), jednoducho použije vetu s unárnym predikátom „... je fľaša“, nie vetu s binárnym predikátom, do ktorej treba na základe kontextu použitia niečo doplniť. Uvedená námietka teda musí predpokladať, že znak (13) je totožný s vetou, ktorá je od neho graficky a foneticky neodlíšiteľná, a že použitím tejto vety používame znak (13) (v tom zmysle, v akom o používaní hovorím v tejto stati). To však nie je pravda. Znak (13) môže hovorca iba vysloviť či inak fyzicky realizovať, no príslušnú vetu môže aj použiť.

* * *

Keď odlíšime použitie vety od vyslovenia vety, ukáže sa, že neexistujú neartikulované zložky, ktorých začlenenie do vety by nebolo syntakticky podmienené. Vždy, keď sa vedome, úprimne a zmysluplne zapájame do prebiehajúcej diskusie, vieme, čo hovoríme. Tento fakt znamená iba to, že vieme, ktorú vetu sme v komunikácii použili, aj keď sme ju nevyslovili úplne. Keď budeme túto samozrejmosť brať vážne aj vo filozofii jazyka, mnohé diskusie a vášnivé polemiky sa ukážu ako neopodstatnené.²⁶

LITERATÚRA

- [1] BACH, K.: Conversational Implicature. In: *Mind and Language*, 9, 1994, pp. 124 – 162.
- [2] CMOREJ, P.: *Úvod do logickej syntaxe a sémantiky*. Bratislava: Iris 2001.
- [3] CMOREJ, P.: Semivýrazy a výrazy. In: Cmorej, P.: *Analytické filozofické skúmania*. Bratislava: Filozofický ústav SAV, 2009, s. 48 – 76.
- [4] FREGE, G.: Function and Concept. In: Frege, G.: *Collected Papers on Mathematics, Logic, and Philosophy*. Ed. Brian McGuinness. Oxford: Basil Blackwell, 1984, pp. 182 – 194.
- [5] GRICE, P.: *Studies in the Way of Words*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press 1989.
- [6] NEALE, S.: This, That, and the Other. In: Bezuidenhout, A. – Reimer, M. (eds.): *Descriptions and Beyond*. Oxford: Oxford University Press 2004, pp. 68 – 182.
- [7] PERRY, J.: Thoughts without Representation. In: *Proceedings of the Aristotelian Society*, 60, 1986, pp. 137 – 152.
- [8] RECANATI, F.: Unarticulated Constituents. In: *Linguistics and Philosophy*, 25, 2002, pp. 299 – 345.
- [9] RECANATI, F.: It is Raining (Somewhere). In: *Linguistics and Philosophy*, 30, 2007, pp. 123 – 146.
- [10] STANTON, R.: Non-Sentential Assertions and Semantic Ellipsis. In: *Linguistics and Philosophy*, 18, 1995, pp. 281 – 296.
- [11] STANLEY, J.: Context and Logical Form. In: *Linguistic and Philosophy*, 23, 2000, pp. 391 – 434.

²⁵ Touto myšlienkou sa podrobnejšie zaoberám v stati [18].

²⁶ Ďakujem Pavlovi Cmorejovi za pripomienky k predchádzajúcej verzii state, ktoré mi umožnili viaceré formulácie spresniť a vyjasniť.

- [12] STANLEY, J. – SZABÓ, Z. G.: On Quantifier Domain Restriction. In: *Mind and Language*, 15, 2000, pp. 219 – 261.
- [13] STRAWSON, P. F.: *Introduction to Logical Theory*. London: Methuen 1952.
- [14] WETTSTEIN, H.: Demonstrative Reference and Definite Descriptions. In: *Philosophical Studies*, 40, 1981, pp. 241 – 257.
- [15] ZOUHAR, M.: *Základy logiky pre spoločenskovedné a humanitné odbory*. Bratislava: Veda 2008.
- [16] ZOUHAR, M.: *Teória kvantifikácie a extenzionálna sémantika prirodzeného jazyka*. Bratislava: Filozofický ústav SAV 2009.
- [17] ZOUHAR, M.: *Problémy jazyka a počiatky analytickej filozofie*. Bratislava: aleph 2010.
- [18] ZOUHAR, M.: Kontext a sémantika predikátov. In: *Filozofický časopis*, 59, č. 2, 2011, s. 187 – 206.
- [19] ZOUHAR, M.: What is wrong with unarticulated constituents? In: *Human Affairs*, 21, č. 2, 2011, pp. 239 – 248.

Táto štúdia vznikla na Filozofickom ústave SAV v rámci grantového projektu VEGA č. 2/0162/09 *Jazyk, sémantika, kontext*.

doc. Mgr. Marián Zouhar, PhD.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: filomazo@savba.sk